

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
2017. november 27-29.

ABSZTRAKTGYŰJTEMÉNY

Ádász Mariann (múzeumi közművelődési szakember, Móra Ferenc Múzeum): Egymással - Tapasztalatok a Múzeumi Önkéntes Tárlatvezető Program tükrében

Önkéntesen – A Múzeumért – Azért, hogy egy kicsit adhassak másoknak – A tanulásért – Azért, hogy ne legyek egyedül - ...

A múzeum gyűjt, őriz, tudományosan feltár és közzétesz – műtárgyakat. De hogyan kelnek életre a tárgyak? „A tárgyak megszólalnak, beszélnek. Csak érteni kell a szavukat.” – mutatott rá Péter László. E sajátos, a muzeális intézményekben egyedülállóan létrejövő kommunikációs helyzetet, a műtárgyak üzenetének a múzeumlátogatók általi élményszerű befogadását, vagy úgy is fogalmazhatunk, dekódolását a Móra Ferenc Múzeum 2010 óta tartja fontosnak önkéntes tárlatvezetőkkel elősegíteni a látogatók számára.

Az eddigi sikeres program tükrében a 2017 júliusában indított múzeumi önkéntes toborzás során nagy hangsúlyt fektettünk az előkészítésre. Képzést szerveztünk, melynek köszönhetően elméleti és gyakorlati tapasztalatokra tehettek szert az önkéntes jelöltek, vizsga keretében számot adtak az állandó kiállításokban tárlatvezetési ismereteikről és azok alkalmazásáról.

Milyen motivációi vannak egy múzeumnak, jelen esetben a Móra Ferenc Múzeumnak, és mi ösztönöz egy múzeumi önkéntes tárlatvezetőt arra, hogy szervesen bekapcsolódjon egy közművelődési, kulturális és tudományos intézmény munkájába? Munkájába? Erről lenne csupán szó? Előadásomban részletesen szeretném feltárni a folyamat összetett hátterét és bemutatni az aktuális programot.

Almási Éva (múzeumi adattáros, Móra Ferenc Múzeum): Egy "alvó" gyűjtemény revidálása

A Móra Ferenc Múzeum Természettudományi Osztályának herpetológiai gyűjteménye a múzeum Cserje sori raktárában található. Nagyrészt folyadékos preparátumok alkotják, melyekben a tartósító folyadék 70 %-os izopropil-alkohol vagy formalin. Felöleli a magyarországi kételtű- és hüllőfajok nagy részét, azon kívül számos egzotikus fajt is. Lényegesen kisebb számban egyéb állatcsoportok (mohaállat, puhatestű, szivacs, ízeltlábú, tüskésbőrű, hal, madár, emlős) is képviseltetik magukat, de első ütemben csak a hüllő preparátumokat vizsgáltam meg. A gyűjteményt alkotó fajok meghatározása évtizedekkel ezelőtt történt, akkor látták el cédulákkal a készítményeket. Az utóbbi évek taxonómiai vizsgálatai során az egyes fajok generikus besorolása megváltozott, így sok faj példányainak eredeti elnevezését ki kellett egészíteni a korszerű tudományos névvel. A feldolgozási munka során felülvizsgáltam az elnevezések korszerűségét a jelenleg elfogadott nomenklatúrának megfelelően. Némely esetben szükség volt egyes példányok újrathatározására, pl. egy hazai nem, az Anguis-nem, illetve néhány egzotikus faj esetében.

A preparátumok elrendezéséről a mutatózáshoz „polc-térkép” készült, melyen a berajzolt leltári számok lényegesen megkönnyítik egy-egy preparátum megtalálását. A beletárolt preparátumok adatai Excel-táblázatban szerepelnek. Beszámolómban a feldolgozási munka menetét kívánom ismertetni, kitérve a menet közben felmerülő nehézségekre.

Apjok Vivien (PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék): Üdülők, hétvégi házak, otthonok. Eltérő életformák a Maros hullámterében

A makói Maros-part a 19. század végétől a pihenés, kikapcsolódás tereként is funkcionál. Kezdetben úszókosarakkal ellátott fürdőház, fürdőkabinok biztosították a polgárság számára a folyó rekreációs célokkal történő használatát. A 20. század közepétől jelentek meg az első nyaralók, később a szakszervezeti üdülők, amelyek új szintre emelték a Maros hullámterének kihasználását.

A terület „népszerűsége” korszakonként eltérő, de az 1970-es években (a makói nagyárvizet, valamint a majális Maros-partra szervezését követően) megnőtt az érdeklődés a Maros-part és az üdülőövezet iránt. Az 1990-es években, de még a 2000-es évek közepéig a Maros strandja és hullámtere elvesztette korábbi népszerűségét, infrastrukturálisan is hanyatlott. Ezt követően élénkült meg újra az érdeklődés a folyó és a környező területek iránt, többen vásároltak és újíttattak fel üdülőt; és egyre többen fedezték fel újra a Maros strandját, választották a pihenés helyszínéül. A 2010-es évekre a városvezetés is felfigyelt a kiaknázható lehetőségekre és igyekezett mind jobban bevonni a város határában található zöldövezetet a Hagymatikum fürdő köré szervezett lokális turizmusba. Ezt bizonyítja a strand felújítása, a KalandPart létrehozása, a Lombkorona-sétány kiépítése, valamint azok a programcsomagok, amelyek a Makóra látogató turisták számára kínálnak kikapcsolódási lehetőségeket, s amelyekben a Maros-part által kínált élmények is szerepelnek.

A „felülről jövő” fejlesztések mellett párhuzamosan láthatjuk az üdülőövezet közösségének önszerveződését is. A Maros-part nyaralótulajdonosai eltérő célokra használják a területet: van, akinek csak nyári üdülő, másnak hétvégi ház, de olyan is van, akinek ez az elsődleges lakhelye. Előadásomban ezeket az eltérő viszonyulásokat igyekszem bemutatni, kitekintve a közösségszervezésre, illetve a turizmus szerepére.

B. Molnár Csilla (régésztechnikus, Móra Ferenc Múzeum): Mit is ástunk eddig? Körkép a szegedi várat érintő feltárásokról

2007 és 2017 között különböző beruházások kapcsán 7 alkalommal nyílt lehetőségünk a szegedi vár falait megkutatni.

Négy szelvény az északi és a déli falat érintette, kettő a déli kaput és egy az északnyugati saroktornyot. Ezek közül öt szelvény részben vagy egészében publikálásra került a szakma számára. A feltárások során sokszor tapasztaltuk, hogy az általános érdeklődés a vár ásatások iránt igen nagy, mégsem látják át a folyó munkákat. Ezért az előadás célja nem a száraz szakmai bemutatás vagy szűk kört érintő vitás kérdések megválaszolása, hanem az, hogy a hallgatóság egy átfogó képet kapjon az elmúlt évek munkáiból. Így röviden bemutatom a korábbi feltárások eredményeit, illetve azt, hogy az előkerült falszakaszok hogyan illeszthetők be a vár ismert alaprajzába, és ezek hogyan viszonyulnak a jelenlegi városképhez.

Bárkányi Ildikó (főmuzeológus, Móra Ferenc Múzeum): Tömörkény István és a szegedi néprajzi gyűjtemény alapítása

Tömörkény Istvánt a szegedi múzeum néprajzi gyűjtemény alapítójaként is tiszteljük. A múzeumtörténettel foglalkozó tanulmányokból ismert, hogy 1905-ben részletes tervet dolgozott ki a megalapítandó "néprajzi múzeum" összetételére vonatkozóan, melynek megírásában a tanyai élet iránti írói érdeklődése és az 1903-ban elvégzett néprajzi tanfolyam segítettek. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének javaslatára kapott jelentős államsegély felhasználását igazgatói munkája mellett, lelkesedéssel és különleges hivatali pontossággal irányította három éven keresztül, míg munkatársai: Szász Gyula és Móra Ferenc közreműködésével létrehozta azt a közel hatezer darabos néprajzi gyűjteményt, amelynek legszebb darabjaival ma is büszkélkedünk.

A gyűjtés és a műtárgyak bemutatására 1908-ban rendezett kiállítás munkálatainak kevésbé ismert részleteibe engednek bepillantást Tömörkény 1905 és 1908 között írt, hivatalos levelei. A gyűjtés a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának szakmai ellenőrzése mellett zajlott, később a kiállítás megépítéséhez is meg kellett szerezni a fővárosi intézmények jóváhagyását. A levelezésből kirajzolódik Tömörkény szakmai hozzáértése, és a hivatali ügymenettel folytatott állandó "küzdelem" is.

Bátyai Gitta (nyugdíjas preparátor, Móra Ferenc Múzeum): Preparátorok Szegeden

Az előadás során a Móra Ferenc Múzeum természettudományi gyűjteményébe bedolgozó szakemberek munkásságába tekinthetünk be. Többek között Beretz Péter, Keszei Péter, Barkóczi Csaba, Siprikó Sándor preparátori tevékenységébe enged az előadás bepillantást.

Bíró-Balogh Tamás (irodalomtörténész, Szegedi Tudományegyetem): Az újabb Radnóti-kutatások

2016-ban jelent meg a Radnóti Miklós dedikációit összegyűjtő kötet (_Könyvvél üzenek néked. Radnóti Miklós dedikációi_), idén pedig - pár napja - a költő levelezésének első kötete (_Különbén magyar költő vagyok. Radnóti Miklós levelezése I._). A könyvek anyaga számos új életrajzi információt tartalmaz, ezek egy része ""természetesen"" Szegedhez köthető. Az előadásban ismertetem a könyvek anyagát, az anyaggyűjtést és annak tanulságait, az új adatokat és összefüggéseket, a költő bővülő irodalmi kapcsolathálózatát és életrajzának egyre pontosabb rajzát. És ha már MUKUCSOM, szóba kerülnek Szegeden kívül olyan más Csongrád megyei települések, mint Hódmezővásárhely, Makó, Szatymaz és Tápé, amelyek majd önálló fejezetet fognak kapni egy újabb, jelenleg készülő munkában.

**Borbíró Márta (főrestaurátor, Móra Ferenc Múzeum) – Dobó Bernadett (főrestaurátor, Móra Ferenc Múzeum) – Vidovics Teréz (főrestaurátor, Móra Ferenc Múzeum):
Hajdúböszörményi bronz szitula restaurálásának problémái**

A bronzkori szitulát 2016-ban kapták meg restaurálás céljából a Móra Ferenc Múzeum restaurátorai. A lenyűgöző nagyságú, finoman cizellált bronz edény a nemzetközi műkincspiacon 2007-ben jelent meg és hosszú út után, szerencsés módon, ha ideiglenesen is de a szegedi Móra Ferenc Múzeum restaurátorainak asztalára került.

A tisztítás folyamatát meghatározták a tárgyon korábban végzett hozzá nem értő beavatkozások. A szemrevételezés során láthatóak voltak azok a jelenségek, amelyek indokoltá tették a tárgy szakszerű helyreállítását. A tárgy felületét helyenként vastagon borították a fém korróziós termékei (réz-oxid, réz-klorid, és réz-karbonát) és a földes szennyeződés.

A tárgy tapintása során érzékelhető volt: mintha valamilyen zsíros, viaszos anyaggal kenték volna le. Első lépésként feltáró tisztítást végeztünk. A feltáró tisztítás során el kellett döntenünk, hogy mi az, amit eltávolítunk, és mi az, amit megőrizzünk. A szemrevételezése után úgy döntöttünk, hogy első lépésben a felületen lévő vastag, földes, zsíros, viaszos szennyeződést mechanikusan próbáljuk eltávolítani. A mechanikus tisztítási módok közül több lehetőséget is megpróbáltunk, mivel helyenként a karbonátos lerakódás vastagon, és erősen kötődött a fémhez. A célunk az volt, hogy amennyiben a másodlagosan a tárgyra kent anyagok, a korrózió és a földes szennyeződés alatt eredeti, összefüggő nemes patinaréteget találunk – amely kémiai szerkezeténél fogva védi a fémet – abban az esetben ezt a réteget megőrizzük.

Datki Zsolt László (tudományos főmunkatárs, kutatólaboratórium-vezető, Szegedi Tudományegyetem, Pszichiátriai Klinika Kutatólaboratórium): Az infravörös fotográfia és annak alkalmazási lehetőségei

A fotográfia - szép magyar nyelven a fényírás - a XXI. század egyik legáltalánosabban űzött hobbija. Ami száz évvel ezelőtt akár órákat is igényelt, vagy akár húsz évvel ezelőtt körülményesebb volt, azt ma másodpercek alatt megoldhatjuk az exponálástól a nyomtatásig.

A fotográfia középkorának számító 1950-es években a színes technika elterjedésével párhuzamosan megjelentek a speciálisan infravörös (infrared; IR) fényre érzékeny filmek is. Használatuk nehézkes volt, mert a lehető legsötétebb környezetben kellett a fényképezőgépekbe helyezni és az érzékenységük is nehezen kalibrálható. Ez a korszak egészen az ezredfordulóig egyeduralkodó volt ebben az IR műfajban.

A digitális fényképezőgépek már-már követhetetlenül gyors fejlődése következtében napjainkra az IR-film használata kihalásra lett ítélve. A fény teljes spektruma sokkal szélesebb tartományt jelent, mint amit szabad szemmel érzékelni tudunk. Gyakorlatilag mondhatnánk azt is, hogy a mi látásunk ennek csak maximum az 1%-át képes lefedni. Az emberi szem számára a látható vörös feletti láthatatlan IR tartomány kb. 780 nm-től kezdődik. Itt nincsenek külön színek, csak tónusok. Nem számít az sem, hogy a tárgy, amelyet fotózunk, milyen színűnek látszik a valóságban, mert IR-ben a valós fekete is lehet fehér, a vörös áttetsző, vagy egy adott szürke sötét árnyalatú. Az emberi bőr pigmentációja is lényegtelen, mert nem rajzolódik ki. Például egy anyajegy morfológiája kivehető ugyan a fotón, de nem eltérő színű a bőr többi részétől. Kizárólag a felület IR visszaverő, vagy elnyelő tulajdonságai határozzák meg, hogy fehér, szürke, vagy fekete lesz a felvétel.

A tudomány, a művészet és az ipar nagyon sok területén alkalmazza az IR detektálást. Külön említést érdemel a festészetben a képalárajzolások felderítése, vagy az építészetben a restaurált történelmi építmények régi és új elemeinek elkülönítése. Ezen túl a csillagászatól a mikroszkópiáig úgyszintén széles körben alkalmazott technika az IR detektálás, kinyerve ily módon olyan információkat, amelyek csak ezen fénytartományban jelennek meg. Említhetjük pl. a textilipart, ahol meg tudják állapítani, hogy az adott vászon hőelnyelő (IR-ben fekete), vagy éppen hő visszaverő (IR-ben fehér). A növényi maradványok is rendelkezhetnek IR-visszaverő képességgel, ezáltal könnyen el lehet különíteni őket az IR-elnyelő nedves talajtól. Mindezen körülmények, tárgyak, leletek és ezek paraméterei meghatározzák egy készülő IR-felvétel alkalmazhatóságát és tulajdonságait.

Fári Irén (ny. történész, Móra Ferenc Múzeum): Sorsok 1944 – Zsidó fotográfusok Szegeden

A két háború között hosszabb rövidebb ideig Szegeden dolgozó mintegy hetven fényképész közül soknak alig ismerjük működését, tevékenységét. A zsidó fotográfusok közül mindössze négynek: Bäck Mancinak, Kárász Juditnak, Liebmann Bélának és Müller Miklósnak a munkásságával foglalkoztak a kutatók eddig részletesebben. Ők mindannyian túléltek más- más módon a vészkorszakot, ketten közülük akkor már külföldön dolgoztak, Liebmann Béla pedig munkaszolgálatot teljesített, miközben a családját deportálták. Másik nyolc fényképész sorsáról szól az előadás: Gábor Endre, Gömöri Sára, Rónai József, Rutkai Aladár, Szabadi Tibor, Székely Sándor, Vitkay Ilona és Vitkay Felicia.

Felletár Zsolt (ipartörténeti kutató, Csongrád Megyei Kormányhivatal): A szegedi nagyüzemi szeszgyártás virágkora és hanyatlásának kezdete a 19. század második felében

A kiegészítést követően Magyarországon a gazdaságban betöltött szerepe és súlya alapján az ágazati rangsorban a malomipart a szeszipar követte. Az 1869-ben alapított Szegedi gyártelep részvénytársaság, ami az elsőké egyike volt a városban életre hívott tőkeegyesítő vegyesvállalatoknak, már a '70-es években 100 lóerőt meghaladó gőzgép-kapacitással rendelkezett, dolgozói létszáma meghaladta a 200 főt, és a szesz- és szeszese ital előállítása – valamint a marhahizslálás és gőzfűrészet – mellett saját szeszfinomítót működtetett, így messze megfelelt a nagyüzemi keretek között működő ipari szeszgyár 19. századi definíciójának.

Az előadó az eddig megjelent, mindenki által jól ismert, a részleteket általában mellőző és néhol hibás adatokat és következtetéseket levonó szakirodalom ismétlése helyett, az általa feltárt budapesti és szegedi levéltári forrásokra, valamint statisztikai közleményekre és korabeli sajtócikkekre hivatkozva, újszerű tényadatokkal és információkkal ismerteti meg az érdeklődő hallgatóságot. Tizenöt – a hiányzó ismeretanyag miatt – eddig még meg nem válaszolt kérdésre próbál egzakt választ találni, talán egy kissé szokatlan nézőponthól tekintve az időszak lokális gazdaságtörténeti eseményeire.

Fodor Ferenc (muzeológus, Móra Ferenc Múzeum): A Horthy óra

Az 1930-as években Horthy Miklós tiszteletére egy erdélyi fadaragó mester fából faragott, működőképes órát adományozott a kormányzónak. Az eredeti óra hollétéről nem tudunk, másolatát is elkészítették, mely a Móra Ferenc Múzeumban volt kiállítva. A második világháború után a figyelem elterelődött az óráról, sokáig hanykolódott a múzeum különböző raktáraiban. 2000-ben a múzeumot felkeresték az alkotó utódai és az óra tartós letétbe helyezését kérték a Báticaszéki Tájház számára, vállalva annak felújítását.

Fodor Péter (muzeológus-helytörténész, Csongrádi Információs Központ Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum): A csongrádi zsidóság élete a 19-20. század fordulóján a hitközségi ülések jegyzőkönyvének tükrében

A 2016-os felolvasóülésen jelenlévő Ábrahám Vera – a szegedi zsidó hitközség Birnfeld Sámuel Könyvtárának könyvtárosa – hívta fel a figyelmemet arra, hogy több csongrádi vonatkozású dokumentum is található náluk, többek között az izraelita hitközségi ülések 1883 és 1919 közötti jegyzőkönyve, így ezek alapján tekinthetünk bele a kis közösség életébe. A jegyzőkönyv elején egy 1902. május 26-án írott bevezetőt olvashatunk: „A csongrádi izraelita hitközség által kezelt hagyományok jegyzéke” címmel, melyben Büchler Márton rabbi és Kohn Mór hitközségi pénztárnok leírják, hogy 1858. július 30-án Sváb Jakab 100 forintot hagyott a hitközségnek. Ennek kamataiból a rászoruló gyermekek tankönyv- és írószerellátását kívánták fedezni, hozzátevé, ha túl sok lenne az igénylő, akkor a tanulmányi eredmény és a magaviselet alapján támogassák az arra érdemes tanulókat. A jegyzék végén Sváb Jakab adományozó gyermekeinek rendelkezése alapján az alapítvány 2000 korona feletti összegét egy új iskola építésének céljára kívánták fordítani.

A továbbiakban a hitközségi ülések jegyzőkönyveit olvashatjuk igen jó minőségben 1883. július 14-től 1919. október 26-ig. A dátumot követően az elnök, a jelenlévő tagok, a jegyző és a tollnok megnevezése után általában a különböző ügyek tárgyalására térnek rá. Ilyen lehet például egy kérvény, melyben a minden marha levágása után fizetendő gabella (adó) összegének leszállítását kéri vagy akár egy felhívás, hogy az istentisztelet közben a jelenlévő közönség egy része miért marad ülve, amikor Ferenc Józsefért szóló könyörgést mond a kántor.

Gál László (etnográfus, Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark): Dohánytermesztés a Mindszent-Algyői uradalomban

A dohány termesztése nagyobb mértékben a 18. században kezdődött a dél-alföldi régióban, a Tisza mentén. A folyó közelsége fontos volt, mivel vízi úton szállították el a dohány nagyobb részét. A kereskedelem és árutermelés fellendüléséből komoly pénzek áramlottak a dohánytermesztés irányába. Hogyan befolyásolták ezek a pénzek a parasztság életmódját, életkörülményeit? Kik voltak a dohánykertészek? Honnan érkeztek a kereskedők? Hová szállították az itt megtermelt dohányt? Milyen feltételekkel vállalták a kertészek a munkát? Hogyan nézett ki egy haszonbérleti szerződés a Pallavicini uradalom és egy kertész (gányó) között? Ezekre a kérdésekre keresem a választ előadásomban.

Gläserné Nagyillés Anikó (segédmuzeológus, Móra Ferenc Múzeum): Jézus Szíve oltalma alatt

A Jézus Szíve ígéretei szerint megóvjá, megáldja azokat, akik őt tisztelik. A középkori és a koraújkori ember saját világát Isten világának részeként képzelte el, Isten és a természetfölötti pedig ennek aktív cselekvője volt. Ebben a keretben értelmezhető az a jelenség, hogy Franciaországban az 1700-as évektől viseltek ruhára varrható, Jézus Szívét ábrázoló képeket, amely hitük szerint a gonosztól, betegségektől, bajoktól óvta meg őket. Emellett Alacoque Margit nővér látomása okán vallották, hogy Jézus (Szíve) kiválasztotta Franciaországot a többi nemzet közül és a király révén szövetséget akar kötni a francia néppel, amelynek egyik feltétele az ország felajánlása volt (ez csak később teljesült). Franciaországban a Jézus Szíve tisztelet Raymond Jonas szerint a francia forradalom egyházellenessége miatt a királyi és katolikus ellenforradalom domináns szimbólumává vált. A kiválasztottság és a szövetség „motívuma”, illetve az országfelajánlás más országokban is megfigyelhető volt Európában. A Jézus Szíve kép ruhákon való viselése a későbbi századokban is szokás volt. Erről tanúskodnak a 19-20. századi „Megállj! Jézus Szíve van velem. Jöjjön el a te országod!” feliratú „felvarrások”. Ezek hasonlóságot mutatnak a skapulárek viselésével, amelyet egyháziak a szerzetesi ruha (habitus) részeként, a laikusok vállruhaként viseltek.

A családot és az otthont védendő szokás volt az ajtó szemöldökfájára Jézus Szívének képét rögzíteni. Emellett viselhették Jézus Szívének ábrázolásait medálként, skapuláreként, kítűzőként is. Ez a szokás nem csupán Jézus Szívével összefüggésben figyelhető meg. Jézus, Mária és a szentek tiszteleténél is megtalálhatóak voltak (és napjainkban is léteznek) hasonló tárgyak. A jelenség egyrészt a korszak vallásos gondolkodásába illeszkedett, több esetben összekapcsolódva a népi vallásosság elemeivel, másrészt a Jézus Szíve Szövetség esetében az összetartozás, a csoporttudat kifejező eszköze is volt.

Gyöngyössy Orsolya (tudományos munkatárs, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport): A "két nemes ember". Mátyus János plébános Csépan (1792-1802)

Mire Mátyus János plébános tíz esztendeig tartó csépai működés után, 1802-ben Csongrádra került, addigra az ellene írt panaszlevelek – és azok cáfolatai – vastag dossziékat töltöttek meg a váci püspöki hivatalban és a tekintetes vármegyénél. A plébános vélt vagy valós vétségei közül az egyik különösen érzékenyen érintette a Tiszazug egyetlen kuriális falujának lakosait. A levelek tanúsága szerint a plébános papi és nemesi mivoltára hivatkozva szokatlan jogosultságokat követelt magának. Tisztázatlannak tűnt, hogy a nemes plébános beleszólhat-e, és ha igen, milyen mértékben a helyi közügyekbe; van-e joga a templom falain kívül is döntéseket hozni, település-szintű kérdésekben állást foglalni?

Tanulmányomban a nemesség és a társadalmi ranggal járó jogosultságok távlatából vizsgálom a csépai hívek és Mátyus János plébános kapcsolatának töréspontjait. Elsőként Csépa korabeli társadalmi viszonyait és egyházi életének jellemzőit vázolom fel, melyet Mátyus János és családjának bemutatása követ. A plébános és a csépai előljáróság kapcsolatát árnyaló történetek, szóbeli és szimbolikus megnyilatkozások elemzése a plébános önképének rekonstruálását, döntéseinek és tetteinek megértését segíti elő.

**Hamar Edina (főrestaurátor, műtárgyvédelmi felelős; Móra Ferenc Múzeum):
Műtárgymásolatok kérdésköre kiállításokhoz és gyűjteményekhez kapcsolódóan**

Miért, hogyan és miként lehet készíteni, használni a műtárgymásolatokat kiállításokban és gyűjteményekben? Ezzel kapcsolatos szakmai- és etikai szabályrendszerek ismertetése. Tapasztalataimat (az Egyiptom-, Pompeji- és egyéb kiállítások tükrében, egyetemi oktatói tevékenységem, illetve a restaurálás során) szeretném előadni. A tervezett felhasználás, hogyan befolyásolja a másolat készítést, az ott alkalmazott anyagokat és technikákat (például a 3D nyomtatók)? Ezzel szorosan összefügg a hamisítványok megjelenése is: példák régről és a mai időkből.

**Haraszi László – Keresztes Noémi Ninetta – Litauszki Zoltán (Móra Ferenc Múzeum): A
Hódmezővásárhely – Aranyági halom feltárása**

A feltárás 2016. november 28-tól 2017. augusztus 16-ig tartott a Hódmezővásárhely XIII. homokbánya területén, ahol a Hódmezővásárhelyi elkerülő építéséhez szükséges homok kitermelése zajlott. A bánya egész területére, 230.666 m²-re az örökségvédelmi hivatal próba- és megelőző feltárást írt ki. A területen a terepbejárások során csak szórványosan jelentkező csekély szarmata korra keltezhető kerámiaanyag, az is inkább csak a bánya területének közepén. A terepbejárásokon túl még geofizikai vizsgálatot is végeztek, ami szintén csak kevés régészeti jelenséget mutatott a területen.

Ezzel szemben az ásatás megkezdésekor, már a legelső napon két szondaárokban szarmata körárkos temetkezések feltárást sikerült megfigyelni. Ezek után kezdődött meg a megelőző feltárás melynek során bebizonyosodott, hogy a bánya területén fekszik Magyarország egyik legnagyobb szarmata temetője. Az ásatás kezdetével majdnem egy időben megindult a kitermelés is, így a feltárásnak a kitermelés előtt kellett haladnia rohamtempóban. A feszített tempó miatt a téli igen hideg időben is szükségessé vált a feltárás kivitelezése. Amikor is a hidegebb napokon előfordult, hogy a déli maximum hőmérséklet -12 celsius fok volt csupán. A rendkívül gyorsan haladó kitermelés ellenére, az ásatás alatt nem volt olyan időszak, amikor a kitermelést le kellett állítani az ásatás miatt. Az előkerült jelenségeket tekintve a feltárt terület nagy részén egy több kisebb csoportra tagolódó, hatalmas, összesen több, mint 600 sírt számláló szarmata temető helyezkedett el. A bánya északnyugati részén pedig egy kisebb szarmata település objektumai voltak megfigyelhetőek, melyek között egyetlen késő-bronzkorra keltezhető objektum is előkerült.

A temetkezések legnagyobb része sajnos a korszakban jellemzően sírrablás áldozatául vált. Az aknasírokon felül, több mint 150 körülárkolt temetkezés is előkerült, melyek az aknasírokhoz hasonlóan csaknem minden esetben rablottak voltak. A nagyarányú rablás ellenére is nagyszámú fémtárgy, vagyis ékszerek is előkerültek a lelőhelyről, ahol több bronztárgy mellett több ezüst ékszer is napvilágot látott. A mellékletek keltezésüket tekintve a II. századtól a IV. századig keltezhetőek. A területből eddig a múzeum összesen 207.211 m²-t tárt fel, így valószínűleg a jövőben várható a maradék 23455 m² feltárása, melyek során további sírok előkerülésére is lehet számítani.

Hegedűs Anita (PR-referens, Móra Ferenc Múzeum): Látogatói elvárások a múzeumban - Egy látogatói felmérés eredményei

Az újfajta múzeumszemlélet magával hozta a látogatói kurátorság, a látogatóközpontúság jelenségét. A látogatók határozzák meg leginkább a modern múzeumok témakínálatát, kiállítási koncepcióját. Éppen ezért a látogatói igények, a látogatók vélemények ismerete kiemelten fontos a múzeumok, közgyűjtemények szempontjából.

A szegedi Móra Ferenc Múzeumban 2017 tavaszán végeztünk látogatói felmérést, ahol a látogatói elégedettség mellett főként a látogatók múzeumi témakínálattal kapcsolatos attitűdjét, elvárásait, szemléletét kívántuk felderíteni. Előadásunkban ennek a vizsgálatnak a legfontosabb eredményeit, tanulságait mutatjuk be.

Juhász István (kiállításrendező, restaurátor; Móra Ferenc Múzeum): A Friedrich-bútor restaurálása

A Friedrich-bútor restaurálása: egy országosan védett bútor áttelepítése a Móra Ferenc Múzeumba.

Kerekes Ibolya (néprajzkutató, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport): A tápai szatyor és a győri páros. (Hatások és kölcsönhatások két gyékényfeldolgozó háziipari központ között.)

A magyar nyelvterület legnyugatabbi gyékényfeldolgozó háziipari központja volt a Fertő tó és a Hanság vidékén. Különösen Sarród, Pusztasomorja és Bősárkány lakói foglalkoztak nagy számban a növény feldolgozásával.

Bősárkányban a gyékényből szövött szatyrok készítését a helyiek emlékezete szerint Perepatits Ferenc terjesztette el a faluban. Több visszaemlékezés és írott anyag hivatkozik arra, hogy egy szegedi kiállításon találkozott a tápai gyékényszövőkkel, érdeklődéssel figyelte munkájukat és vásárolt termékeikből. A tápai szatyrokkal hazatérve a bősárkányi háziiparosok között elterjesztette a számára újfajta szatyrok készítési módját, amellyel aztán jelentős bevételhez juthattak.

A bősárkányiak másik, később nagy ismertségre szert tett tárgytypusát, a győri párost viszont teljesen más technikával készítették. A néprajz meg is különböztette egymástól a szövással készült szatyrot és az asztalon font síklapokból összeállított kosarat. Ennek készítési technikáját viszont a tápaiak tanulták el az 1950-es években a bősárkányi háziiparosoktól, amikor azok már nem bírták teljesíteni a külföldről érkező nagyszámú megrendelést.

Az előadás két kérdésre próbál választ adni. Az egyik, hogy Perepatits Ferenc mikor járhatott Szegeden, mikor tanulhatta el a tápai szatyorszövést. A szegedi kiállítást ugyanis, amelyen részt vett, egyetlen forrás sem nevezi meg pontosan. Valószínűleg egy olyan szóbeli hagyományról lehet szó, amelyet halála után vetettek papírra, de aztán nem pontosítottak, s így vették át egymástól a bősárkányi szatyorkészítést is megemlítő írással összeállított. A másik, hogy győri páros hogyan épült be a Tápén készített gyékénytárgyak közé, s a bősárkányiaktól eltanult technika hogyan újította meg a tápaiak gyékényfeldolgozását.

Krassói Anikó (muzeológus, Móra Ferenc Múzeum): Móra szerint a múzeum

Móra Ferenc 1917 nyarán lett a róla elnevezett Kultúrpalota igazgatója. Az évforduló kapcsán különösen aktuális Móra múzeumigazgatói tevékenységéről beszélünk. Móra újságíróként, publicistaként az élet számos kérdéséről fogalmazott meg gondolatokat - a múzeumügyről vázolt elképzelései a XXI. századból visszatekintve is megfontolandóak; ezért érezzük helyénvalónak, hogy áttekintsük a közgyűjtemények feladatairól vallott nézeteit.

Lajkó Orsolya (régész, Móra Ferenc Múzeum) - Löffler Zsuzsanna (régész, Móra Ferenc Múzeum): A Dóm téri régészeti kutatás 2.0 - Szeged 1000 éves temploma?

2017 októberében régészeti tervásatást végeztünk a szegedi Dóm téren. A feltárás NKA pályázat keretében és Szeged Város Önkormányzatának támogatásával valósult meg. A terület, ahol kutattunk, Szeged város középkori történelmének egy központi helyszíne, régóta ismert régészeti lelőhely. Itt állt egykor a város egyik legrégebbi egyházi épülete, a középkori Szent Demeter templom, melynek máig álló épített öröksége az ún. Dömötör-torony.

Az egykori Szent Demeter templom területén, illetve a toronyban több ízben folyt régészeti-műemléki kutatómunka, legutóbb 2014-ben, a Dóm látogatóközpontjának építésekor. A régészeti munka eredményeként a templom különböző építési periódusához tartozó falmaradványok kerültek elő, mely épített örökségi elemek a korábbi kutatások révén ismertek voltak ugyan, bár meglepetést okozott, hogy a folyamatos átépítések és bolygatások ellenére még ilyen mennyiségben és minőségben találtunk in situ falrészleteket.

Az igazi újdonságot az akkori kivitelezési terület É-i határán felszínre került, sem a régészeti, sem a történeti kutatásokból korábban nem ismert falrészlet jelentette, melyet a felhasznált építőanyag és építési technika alapján középkorinak határoztunk meg. Alaprajza szerint egyértelműsíthető volt, hogy egy kápolna/templom(?) félköríves szentélyének részlete látott napvilágot. Akkor hipotetikusán vetettük fel, talán ez Szeged város legrégebbi temploma, mely mintegy 1000 évvel ezelőttről maradt ránk. Az előkerült falrészlet szakszerű régészeti feltárására és dokumentálására, az eredmények tisztázására a kivitelezés feszített munkatempója és határideje miatt akkor sajnos nem állt rendelkezésünkre elegendő idő. Funkcióját és korát pontosítandó adat nem került elő.

A kutatást most, három évvel később, pályázati forrásból folytattuk. Az ásatási szelvényünket, a mai járda területén, a Dömötör-toronytól északra nyitottuk meg, annyira közel a korábbi kutatási területhez, amennyire azt a körülmények lehetővé tették. A négyhetes tervásatás eredményeként előkerült a korábbi apszishoz tartozó hajó szinte teljes területe és a fellelt falmaradványok alapján ismertté vált az egykori szakrális épület pontos alaprajza, méretei és tájolása.

Szeged első templomának/templomainak kérdése régóta foglalkoztatja a szakembereket. Az egyik álláspont szerint Szeged korai templomát az egykori vár területén kell keresnünk, ami az eddigi régészeti kutatások eredményeként még nem nyert bizonyítást. Cs. Sebestyén Károly, a Szent Demeter-templom első kutatója, a templom legkorábbi építési periódusát 11. századi eredetűnek tartotta ugyan, de elméletét időközben megcáfolta a kutatás.

A most megkutatott épület egyik különlegessége, hogy nemcsak alapjait, de felmenő falait is kőből rakták, a kőben szegény alföldi területeken a maga korában egy igen reprezentatív épület lehetett. Alaprajza és méretei megfelelnek egy kora Árpád-kori, 11-12. századi plébániatemplomnak, azonban korára vonatkozó régészeti adatok felépülésének idejét továbbra sem pontosították. Szeged város 1000 éves templomának léte, annak megnyugtató bizonyítása továbbra is várat magára...

Medgyesi Konstantin (főmuzeológus, Móra Ferenc Múzeum): "Az öregek emlékezése: az álmodás egy módja"

A címben szereplő idézet Ady Endrétől származik. Az előadásom azonban korántsem irodalmi témájú. A referátumban az önéletírás mint műfaj fontosságára szeretném felhívni a figyelmet a muzeológia nézőpontjából.

Az önéletírások, visszaemlékezések és a naplók is sajátos „én-nyomok”, melyek alkalmasak arra, hogy feltárják – igaz az írás, az emlékezés pillanatától visszatekintve – az egyén múltbéli gondolatait, a történeti tényekhez, folyamatokhoz, jelenségekhez való viszonyulását és a személyiség létállapotait érintő fontos fogalmak és az önéletíró kapcsolatát.

Mód László (egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék): Egy szentesi feketekerámia nyomában (Dósa Sándor és Pardy István munkássága)

Az előadás egy interneten vásárolt, redukciós eljárással égetett kerámia segítségével igyekszik két szentesi műfazeskas/feketekeramikus életútját elemezni. A téma azért tarthat nagyobb érdeklődésre számot, mivel rávilágít a két világháború közötti időszakban illetve a 20. század második felében a szentesi feketekerámia különböző útjaira.

Nagy Gábor (néprajzkutató-muzeológus, József Attila Múzeum): Üllési "white suffolk". Új fajta Európa juhtenyésztésében

Az európai és magyarországi juhtenyésztés történetében több fajtaváltásról vannak ismereteink. A fajtaváltások okait a gazdasági tényezők változásában, a fajok jellemzőiben és hasznosításában kell keresnünk. A magyarországi juhtenyésztés történetében az egyik jelentős váltás volt a rackajuhot és a cigáját váltó merinó megjelenése hazánkban a 18. század végén. A korszakkal foglalkozó szakirodalom publikáltsága jelentősnek mondható. A néprajzi vizsgálatok a 20. század közepéig terjedő időszakra vonatkozóan jelentős mértékben irányulnak a juhtenyésztésben megjelenő fajtaváltásokra, majd a 20. század közepétől induló időszakról jelentősen kevesebb publikáció jelenik meg. A történelmi korszakváltások és gazdasági tényezők igényalakító szerepe bizonyos fajtákat kiemel, illetve másokat háttérbe szorít. A 20. század végétől a magyarországi juhtenyésztésben számos nyugat-európai juh fajta jelenik meg, az „őshonos” fajták háttérbe szorulnak, azokat állami támogatási rendszerek védik az eltűnéstől. Kutatásom esettanulmányként egy feltételezhető fajtaváltás kezdetéről és körülményeiről ad számot. Lajkó Levente a 2000-es évek elején fogott a juhtenyésztésbe családi gazdaságában Üllésen. Először magyar merinó majd nyugat-európai húsjuh fajták tenyésztésével foglalkozott. Az állattenyésztésben az árutermelő és a tenyészállat-termelő ágazat között jelentős a gazdasági haszonbéli különbség az utóbbi javára.

Lajkó Levente 2013-ban határozta el - széleskörű utánjárás és az ausztrál juhtenyésztés tanulmányozása után -, hogy behozza a „white suffolk” fajtát Magyarországra és létrehozza az európai törzstenyészetet, mivel a fehér suffolk jelenleg az egyik vezető fajta az ausztrál tenyésztésben, melynek oka, hogy takarmányozási költségét leszorították. Az előkészítés alatt kiderült, hogy a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal szabályozása miatt élőállatot nem hozhat be Ausztráliából. Lajkó Levente felvette az ausztrál fehér suffolk tenyésztők szövetségével a kapcsolatot, majd kiválasztotta a tenyésztőt, kiutazott Ausztráliába és ott megvásárolt egy törzsállományt. A törzsállomány szaporodásának eredményéből megtermékenyített és lefagyasztott petesejteket, embriókat tudott behozni Magyarországra. Az embriókat műtéti eljárással, két alkalommal ültették be a megfelelően előkészített anyajuhokba Üllésen, először 2016 decemberében, majd 2017 tavaszán. A vállalkozás eredménye egy 50 darabos törzsállomány. A tenyésztő tervei között szerepel, hogy 2018-ban Magyarországon és Nyugat-Európában is bemutatkozik a fajtával állattenyésztési vásárokon.

Egy fajtaváltás kezdeténél tartunk, feltételezhető, hogy a fehér suffolk gazdaságossága megindít egy átrendeződést az európai juhtenyésztésben. Ez jelenleg még hipotézis, a fajta vizsgálata további információkkal bővítheti a magyarországi juhtenyésztés történetét.

Nagy Gyöngyi (történész, Emlékpont): Barabás István unitárius lelkész élete és egyházzolgálata

Barabás István 1905 és 1928 között volt a Hódmezővásárhelyi Unitárius Egyházközség lelkésze. A helyi egyházközség 1905. október 22-i közgyűlésén, amelyen Kovács József egyházközségi felügyelő gondnok elnökölt, a Tordátfalváról érkező lelkészt egyhangúlag választották meg, aki már december 17-én elfoglalta lelkészi székét. Ezután egyházzervező tevékenységbe kezdett: 1907-re felépült az új iskola, a lelkészi és kántortanítói lakás. A hódmezővásárhelyi unitárius templom építése 1908-ban kezdődött, mely Kovács József téglagyáros jelentős támogatásával 1911. október 29-én nyílt meg a közönség előtt. Felszentelésére 1912. május 5-én került sor. Barabás Istvánnak jelentős szerepe volt a két világháború közötti Hódmezővásárhely közéletében is. 1912-től a helyi Virradat nevű szabadkőműves páholy tagja, szónoka, majd főmestere lett. 1919 és 1924 között szerkesztette a Friss Hírek c. újságot. Az 1920-as években támogatta Bethlen István miniszterelnök képviselővé választását. Felesége, Barabás Istvánné 1921 és 1923 között a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége hódmezővásárhelyi körének első elnökhelyettese volt. Barabás István számottevő helytörténeti munkásságot is kifejtett. 1928-ban elkerült Hódmezővásárhelyről, és a Budapesti Unitárius Egyházközség másod-, majd vezető lelkésze lett.

Nátyi Róbert (művészettörténész, kurátor, főiskolai docens; SZTE-JGYPK Művészeti Intézet): Klimkovics Ferenc: Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban című képéről

A Móra Ferenc Múzeum képzőművészeti gyűjteményében 55.613.1 leltári szám alatt találjuk azt a XIX. századi, nagyméretű történelmi kompozíciót, amely jelen tanulmányunk témáját képezi. A leíró karton alapján eddig ismeretlen festő történelmi jelenetként számon tartott kompozíció Klimkovics Ferenc (1825-1890) kassai születésű alkotó Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban című, a művészettörténeti szakirodalomban eddig lappangó műként aposztrofált festményével azonos. Annak ellenére, hogy a festmény eddig rejtőzködött a kutatók előtt, viszonylag sokszor foglalkoztatta a korszak szakértőit, hiszen reprodukciói még készüléseinek évében megjelentek a Képes Újság és a Sonntags Zeitung hasábjain, majd a kiegyezés évében a Hazánk és a Külföld is reprodukálta. A XIX. század történeti festészetére reflektáló kiállítások katalógusai, illetve a vonatkozó szakirodalom az 1960-as évektől kezdve, festmény híján a litográfia ismert, föllelhető példányait elemezte. A dolgozat a festmény ikonográfiai, történeti tartalmain túl, keletkezéstörténetével, illetve recepciótörténetével foglalkozik.

Pintér Zsófia (néprajzkutató muzeológus, Koszta József Múzeum): A Szentesi Lecsőfesztivál jelképrendszere – kommunikációs és marketingstratégiák lokális örökségre alapozva

A 21. században divatosak a különböző gasztrofesztiválok, melyek az egész évet átszöve követik egymást. Szimbólumaikkal erősítik a közösség-szervező, identitásformáló és turisztikai hatást az adott településen, jelen esetben a Dél-Alföldön, Szentesen. A lokális fesztiválok a kultúraátadás szociális színterei, azonban az, hogy milyen értékeket adnak át, mit tartanak fontosnak a szervezők, az nincsen ráírva egy plakátra sem. A fogyasztók, azaz a szemlélődők, érdeklődők egy kész marketingmixet kapnak, illetve látnak a hirdetésekben, felhívásokban. Ez a szervezők tervezett cselekvéssorozata saját termékük, esetünkben a fesztivál és az azt szervező áruház népszerűsítésére, a fogyasztó figyelmének felhívására és vásárlásra ösztönzésére. Ezen felül azonban fontos a rendezvény témája, hogy miért éppen lecsőfesztivált tartanak Szentesen, s ennek van-e helyi szempontból kiemelt értéke, hagyománya. Tanulmányomban e fesztivál szocializációs szerepére világítok rá a lokális örökségekre alapozott jelképrendszert használó kommunikációs és marketingstratégián keresztül. S hogy mit ünnepel a fesztivál, vagy mi cserél gazdát egy-egy fesztiválon, az a rendezői szándék tematizációjában jelenik meg. Az ünneplés által továbbvitt lokális és szociális értékeket mutatom be a fesztivál eszközkészletén keresztül. Fontos a rendezvény sikerének titka, a tudatos visszacsatolások a város múltbeli hagyományaihoz (a lecsó alapanyagai: a paprika és paradicsom, visszacsatolás Szentes gazdasági hagyományaihoz), valamint a közösségformálás szándéka.

Sáfrány Tímea: „Nemcsak nem haladunk, de hátrafelé megyünk (...)”. Csongrád vármegye és az örökváltság az 1832–36-os országgyűlésen

Előadásomban az örökváltság megbuktatásának folyamatát vizsgálom Csongrád vármegyében, a jelenleg rendelkezésre álló források alapján. Az örökváltságra vonatkozó törvénytervezetet 1833 novemberében terjesztették fel az uralkodóhoz, 9 hónap múlva, 1834. augusztus 28-án kelt királyi válasz elutasította az V. törvénycikk-tervezetet. Szeptember elejétől kezdtek el tárgyalni a királyi választ előbb a kerületi, majd az országos üléseken is. Az utolsó szavazásra 1834. december 10-én került sor, amikor már az alsótáblán is megbukott az örökváltság. Az előadás központi kérdése, hogy mi történt a tárgyalt időszakban Csongrád vármegyében? 1834. szeptember-december között a bécsi kormány intézkedéseinek hatására néhány megye közgyűlése megváltoztatta az örökváltságra nézve addig kedvező utasítást. Ez történt – az egyébként konzervatív irányítású – Csongrád vármegyében is. A kormány tevékenységének vázolója mellett, a téma ismertetése során kitérek a megye követeinek adott alap- és póttutatisítás kapcsolódó pontjának bemutatására. Felvázolom a két ellentétes elveket valló követ: Klauzál Gábor és Bene József kapcsolatát, és azt a konfliktust, amely a királyi válaszra adott póttutatisítás értelmezése során kialakult kettejük között.

A megyében lezajlott folyamatokat összevetem más megyékben történt folyamatokkal, elsősorban Szatmár és Zala megyékkel. A címben található – Kölcsey Ferentől származó – idézet magyarázataként részletebben kitérek Kölcsey és Klauzál Gábor országgyűlési szereplése kapcsán fellelhető párhuzamokra.

Sipos József (ny. egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem): Bethlen és Nagyatádi kézfogása, 1922-ben

1922 januárjában a két politikus megegyezett, hogy az új kormányzópártot az addigi Kisgazdapárt kibővítésével alakítják meg. Ezt a Kisgazdapárt vezetése úgy tette lehetővé, hogy január 24-én nevét kibővítette a "polgári" jelzővel, és néhány törvény elfogadásához kötötte a pártba való belépést. Ezen az alapon, február 2-án az ún. disszidensek - 19 nemzetgyűlési képviselő, Bethlen emberei - egyénileg beléptek a Kisgazdapártba. Ezután már sok konzervatív és jobboldali politikus követte őket. Ezeket a politikusokat 1922. május végén és június elején többségében megválasztották. Sok választókerületben éppen ezek a régi, zömmel a Tisza István által vezetett volt munkapártiak győzték le a Nagyatádi agrárdemokrata paraszt-képviselőit. Ezzel megnyílt a bethleni konszolidáció útja, amely végül is egy autoriter rendszerré vált. Ez hogyan történhetett meg? Erről szól az előadás.

Szikszai Zsuzsanna (igazgató, néprajzkutató; József Attila Városi Könyvtár és Múzeum): „Akár esik, akár fúj, az Oskovics kalap mindig új!” - Kalapos mesterek a 19-20. században Makón

A 20. század vége felé a kalaposok egyre nagyobb része gyárból vásárolta a tompokat, vagyis a kalap számára a nemezdarabokat, melyeket a helyi divat, ízlés és hagyomány szerint alakítottak, díszítettek. Beszerzési forrásuk megszűnésekor sorra bezárták műhelyeiket. Magyarország egyetlen kalapgyárát először vidékre költöztették, majd bezárták. A kalapos – állati szőrből, különösen birkagyapjából, nyúlászorból nemezkalapokat készítő mesterember-fogalma így ma már csak emlékeztet a régi nemezelő eljárásokon alapuló mesterség utolsó képviselőire.

A kalapos mesterség régi neve a süveges, süveggyártó. A süvegviselés a köznépi magyarság legrégebbi fejviselete. 16–17. sz.-i adataink szerint a pozsonyi, soproni, brassói süveggyártók ezres tételekben kereskedtek saját készítményeikkel. A süvegviselés nemcsak a katonaság, hanem az egész lakosság körében általános volt. Emellett tanúskodnak a 18. sz.-i árszabások is, melyekben kalap csak elvétve kerül említésre. A süveges megjelölés mellett csak a 19. sz. fordulóján jelenik meg a kalapdísz. Ettől kezdve a fejviselésben is rohamosan teret veszít a süveg. A korábbi századokban a németlakta területeken tűnt fel először a kalap. A céhek is megkülönböztették a magyar és a német kalapokat.

Makón a 19. század derekától vannak adataink a süvegesekről, a kalaposokról. Városunkban nem alakítottak sem céhet és ipartársulatot sem. Ezt a mesterséget Makón nem csak férfiak végezték, hanem nők is, sőt sokkal több női kalapos működött a két világháború között. Női kalaposmesterek Weiszmann Malvin, Bittó Józsefné, Takács Margit, Jánossy Ilona, Czinczár Anna, Vidor Riza, Kelemen Anci, Farkas Melinda, Munkácsi Margit, Gyömbér Mária. A férfi kalaposok: Bittó Sándor, Bittó Gyula, Oskovics Lajos, Földes Sándor. Előadásom a makói kalapos mesterek, családok bemutatásán túl arra vállalkozik, hogy megvizsgáljam melyik társadalmi réteg tagjainak igényeihez próbálták igazítani a kínálatukat. Hogyan és milyen alkalmakkor használták a férfiak a különböző kalap típusokat, milyen díszeket használtak a kalapjukon különböző életkorokban, és milyen etikett szabályok tartoztak ezen viseleti darabhoz, például mikor illet levenni vagy milyen módon üdvözölték egymást.

Részletesen bemutatom az Oskovics kalapos család történetét, hiszen nekik köszönhetem ezen izgalmas téma felfedezését.

Szilágyi Kata (múzeumi kulturális menedzser, Móra Ferenc Múzeum): Kőeszköz nyersanyagkutatás a Kelet-Mecsek területén

Az előadás témája egy új geoarchaeológiai kutatás a Kelet-Mecsek területén, aminek célja a pattintható nyersanyagok kutatása az adott mikrorégióban. A kutatás kiindulópontját a késő neolitikus Alsónyék–Bátaszék lelőhely közel 6500 darabos pattintott kőeszköz leletanyaga képezi. A kőeszközök jelentős része mecseki radiolaritból készült, amely kijelöli a lelőhely helyi beszerzési zónát, vagyis a Mecsek hegységet. A régió provenienciái szempontból kevésbé tekinthető feltérképezettnek. Pattintásra alkalmas nyersanyagok közé a jól pattintható, magas szilícium-dioxid tartalmú kőzetfélések tartoznak. Ez önmagában redukálja azokat a földtani korszakokat, amelyeket vizsgálni érdemes, így a teljes jura és az alsó kréta időszak kerül a vizsgálat homlokterébe. A pattintásra alkalmas geológiai formációk detektálása pedig egy olyan kőzettani szériát ad, amelyből a késő neolitikus pattintók választhattak.

Matematikai példával élve a Kelet-Mecsek pattintható kőzetei jelentik az értékkészletet, a régészeti korú kőeszközök pedig az értelmezési tartományt, a hozzárendelési szabály pedig az emberi döntés, a választás maga. Régészeti értelemben véve a fő cél a döntés megismerése, hogy milyen szempontok alapján választották ki a pattintásra szánt kőzetet. Ez a szempontrendszer természetesen szerteágazó, nem pusztán a kőzet fizikai tulajdonságai játszottak ebben szerepet, bár kétségtelen tény, hogy ez az egyik legfontosabb döntési kritérium lehetett. A kulturális tradíció, az egyén döntése, az egyszerű fizikai megjelenés is markáns elemei lehettek a döntésnek. Ebből kifolyóan nem elegendő csak a radiolaritoknak a felkutatása, hanem a teljes kőzettani palettát szükséges megismerni.

Szolnoki Zoltán (adatrögzítő, PhD hallgató; Móra Ferenc Múzeum): Szegedi emléktáblák – tárgyiasult emlékezet

A kőbe vésett feliratok az ókortól kezdve végig kísérik történelmünket. Megőrzésre, rögzítésre szánt gondolatok, amelyek eszmei értéke sokszor felbecsülhetetlen. A hordozóanyag megmunkálása, az egykor használt technikai megoldások, a kialakítás megtervezése, szimbolikája és a felületükön átadott információ külön-külön is érdekessé teszi ezeket.

Ezeket a szempontokat vizsgáló tanulmányok születtek például Carlo Barberini vagy Alessandro Farnese 16. századi műveiről. Napjaink emléktábláit is a köztéri műalkotások, emlékművek között tartják számon. A szakirodalom is rendszerint ezt a tematikát követi. Jelentős írások jelentek meg többek között Kolozsvár, Nyíregyháza vagy Pécs emléktábláiról is. Ezek, az egy-egy városra koncentráló munkák elsősorban katalógus-szerűen mutatják be a témát, ugyanakkor mélyebb vizsgálatuk fontos eredményeket hozhat. Egy-egy közösség emléktábla corpusa az adott csoportok kollektív emlékezetét, történelemfelfogását mutatja be.

Korábbi munkám során ezt kiindulási pontnak véve vizsgáltam a gyulai emléktáblákat, mint a városi jelrendszer részét. Témájukat tekintve megkülönböztethetünk személyekre, eseményekre, fogalmakra vonatkozó emléktáblákat, míg információ átadás tekintetében is számos kategóriára bonthatjuk ezeket, amelyek más-más módszertani megközelítéseket igényelnek.

Előadásomban a szegedi emléktáblákat vizsgálom. Más városokkal összehasonlítva felhívom a figyelmet a hasonlóságokra, illetve az emléktábla állítások helyi sajátosságaira is.

Szűcs Judit (ny. múzeumigazgató, néprajzkutató; Tari László Múzeum): Szobafestő minták egy mai mester tulajdonában

Az 1950-es években - korábbi gyakorlat szerint - kisvárosi családok szobafestők papír- vagy hengermintáiból választottak, rendeltek újrafestett lakásaik helyiségeibe (kivéve spájz, kamra) fehérre vagy színesre meszelt falakra díszítést. A ház- és lakástulajdonosok lassan tértek át az egyszínű-színes falakra, illetve raktak fel papírtapétát. Ennek terjedése az emeletes társasházakban egyre gyakoribbá vált.

Csongrádon találtam egy, most 65 éves festő, Bakai István tulajdonában lévő minta-választékot és katalógust. Rendelésre ezeket napjainkban is használja. (A papírmintákat szabadkézi festéssel egészíti ki.) Ezt az iparost és mintáit kuncsaftköre környezetében kívánom bemutatni. Lehetőségem van adatközlőmtől az iparostársakról és azok mintahasználatáról is tájékozódni. Az előadásban a mintákból válogatást mutatok be vetített képes (power point) formában és eredeti lapokkal. A nevezett szobafestő igényes és hosszú ideje folytatott ipargyakorlata alapot ad a téma egy adatközlővel történő feldolgozására.

Tóth István (történész, osztályvezető; Móra Ferenc Múzeum): A szegedi k.u.k. 46-osok emlékművének keletkezés-megszűnés története és újraalkotása

Az előadás szól az emlékmű állításának körülményeiről, rövid kihelyezésének életéről. A tervező mérnökről és alkotásáról is beszámol. A helyi sajtóban megjelent cikkek nyomán fogadtatásáról és a szegedi, korabeli értelmiség véleményéről is szólni kíván az emlékmű kapcsán. Ütköztetni kívánja a sajtóban megjelent Juhász Gyula véleményt és a muzeológus, műemlékvédő Czímer Károly véleményét, miközben a városi építési bizottság anyagai alapján a kihelyezés és megszűnés procedúráját is megkísérli rekonstruálni.

Tóth István, ifj. (gyakornok, Móra Ferenc Múzeum): Szeged, mint hátország 1915-1917 között

A tanulmány 6 külön egységben foglalkozik azokkal a területekkel, amelyek a hátország stabilitását meghatározták. Ehhez a gyér könyvészeti források mellett alapvetően elsődleges levéltári forrásokat használ: Szeged város polgármesteri iratai, Szeged város tanácsi iratai, Szeged város főispáni iratai. Mint a kor mindennapjait visszatükröző forrást használjuk a 4 napilap közül a Délmagyarország közel 70 cikkét ebben a témában. Mindegyik területet arányosan, súlyának megfelelően kezeli. Így kitér az élelmezés területén belül a gabona, liszt, kenyér, húsellátás kérdéskörére, nem nélkülözve a tojással való ellátottságot sem.

A hadisegélyezés témán belül az áldozatkészséget veszi szemügyre, ezen lemérve az adományozó készség helyzetét a városban. Fontos területként taglalja a nők, gyermekek helyzetét, ugyanis a hadbavonult férfiak helyét ők foglalták el a hétköznapi életben kényszerűségből. Ugyanitt tárgyalja hadiüzemekké nyilvánított gyárak területét is. A pénzügyek, a közbiztonság, és az egészségügy a dolgozat második nagyobb részét alkotja. A pénzügy és a közbiztonság egy-egy szakaszban fontos bizonyítékai a rendezett háttérű város követelményének. Az egészségügyön belül fontos tényező az általános egészségügyi helyzet, valamint a hadi- és szükségkórházak felállítása. E két terület biztosította a járványmentes élhető város szerepét. A mellékletekben megpróbáltam a kutatás során fellelt levéltári anyagok, plakátok, valamint a városi Móra Ferenc Múzeum fényképtárában fellelhető, a témakörhöz kapcsolódó fényképdokumentumokat beiktatni.

Ujszászi Róbert (numizmatikus, főmuzeológus; Móra Ferenc Múzeum): A középkori héber betűs pénzeink

A XIII. századi magyar pénzverés és a zsidó kamaraispánok. Kronológiai, tipizálási és köztörténeti kérdések és válaszkísérletek.

Varga András (természettudományi osztályvezető, Móra Ferenc Múzeum): Hol van, hol is volt? Gondolatok Feichtinger Sándor növény gyűjteményének lelőhelyeiről

Varga Dóra (néprajzkutató, adatrögzítő, Móra Ferenc Múzeum): Csalánból textil? Előtanulmány csalánszövet készítéséhez, avagy rekonstrukciós kísérletek egy feledésbe merült textil alapanyag előállításával kapcsolatban.

A múltban gyapjú, len, kender alapanyagok mellett csalánból is készültek textilek. Erről néprajzi és régészeti szakirodalomból egyaránt tájékozódhatunk, de a feldolgozás az elkészítés folyamatáról keveset tudunk. 2017 nyarán egy nagy kísérletbe kezdtem, melynek legvégső célja, hogy csalánszövetből készítsünk egy viseleti ruhadarabot, amelyet olyan szövőeszközzel, szövő állvánnyal készítünk el, amely a népvándorlás korában a Dél-Alföldön használatos lehetett. Jelen tanulmány ennek a hosszú folyamatnak egy kis szeletét igyekszik bemutatni, a legelső lépést: a csalán növény fonallá alakítását kézi orsó segítségével. Ehhez több kísérletet is végeztem, melyek során az alábbi kérdéseinkre kerestem a válaszokat: mikor érdemes a növényt begyűjteni, frissen vagy szárított állapotban érdemesebb kinyerni a rostokat, esetleg áztatással? Ha áztatva, akkor miben áztatva, és mennyi ideig? Hogyan lehet fonásra alkalmassá tenni a szálakat, szükséges-e kártolni, mint a gyapjút, vagy a kender népi feldolgozásának módszerével nyerjük ki a rostokat? Az eddig elvégzett kísérletek során néhány kérdésem megválaszolásra került, ezekre jelenleg feltételezéseként tekintek. Mostani előadásomban ezeket a válaszokat adom közre. Kulcsszavak: textil, csalán, fonás, kísérleti régészet

Vári Noémi (szakmai vezető, Pusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark) - Szabó Dénes Kristóf (múzeumi csoportvezető, Pusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark): Pusztaszeri vadászatok - adalékok a szeri uradalom vadászéletéhez

2017-ben az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark Pusztaszeri vadászatok c. kiállítását. A kutatás során sikerült új adatokat feltárnunk az uradalom kilövési statisztikáiról a korabeli szaksajtóból, és számos természetvédelem- és társadalomtörténeti szempontból izgalmas adalékra derült fény. A Pallaviciniek rendezte vadászatok a Monarchia arisztokráciájának fontos kapcsolatépítő alkalmául szolgáltak, ahol a trónörökös is visszatérő vendég volt, anyagot szolgáltatva a kortárs bulvármédia számára is.

Magyarországon újdonságnak számító hajtástechnikák (mint az ún. Streifjagd) is elsők közt kerültek alkalmazásra a pusztaszeri uradalomban. A 19. sz. végén a hazai vadgazdálkodás még nem hasonlított a mai formájára, arisztokratikus alapokon működött, a privilégiumok a birtokviszonyokhoz kötődtek, a birtokosok rendelkeztek minden előjoggal. A fő vadászott fajok mellett számon tartották a kilőtt, károsnak ítélt vadfajok mennyiségét is, illetve azokat, melyek ugyan puszkavégre kerültek, de vadászati értékük kevés vagy nincs. Ezek fajösszetétele igen változatos: görény, nyest, pézsmapocok, aranyasakál, nagy lilik, vetési lúd, különféle réce fajok, erdei szalonka, vetési varjú, örvös galamb, balkáni gerle, szarka, szajkó, seregély. A mára már védettnek számító madárfajok (pl. a batla) térségbeli vadászatára is volt példa.

Vincze Gábor (történész, Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark): Egy nyugalmazott csendőr főtörzsőrmester a népbíróság előtt

Az 1882-ben született Petők Sándor 1909-ben lépett csendőri szolgálatba és 30 év múlva vonult nyugdíjba. Utolsó szolgálati helye Pusztaföldvár volt. 1945-ben több személy is följelentett. Az egyik csoport, pusztaföldvári és orosházi kommunisták (köztük Dumitrás Mihály, Dumitrás/Darvas József író öccse) azzal vádolták, hogy a 30-as években üldözte őket, többeket fizikailag bántalmazott. A magát Virrasztó ""Koppány""-nak nevező, a ""Turáni Egyistenhívők Tábora"" nevű szekta vezetője és néhány ""híve"" szintén az üldöztetésükről vallottak. Petőket 1946 májusában a gyulai népbíróság Orosházára kihelyezett tanácsa "népellenes" bűntett elkövetése miatt első fokon 3 évre ítélte. A tárgyalás során kizárólag a vád tanúit, a sértett feleket hallgatták ki, a védelem tanúit nem. A súlyos ítélet egyik magyarázata az lehet, hogy az országszerte ismert ("kriptokommunista") politikus-író Darvas József testvére volt az egyik sértett... A népügyész súlyosbításért fellebbezett, emiatt a Népbíróságok Országos Tanácsa elé került az ügy. A NOT 1946 októberében bizonyítás-kiegészítést rendelt el. 1947 májusában szabadlábra helyezték az egy éve előzetes letartóztatásban lévő 65 éves volt csendőrt, majd a NOT októberben fölmentette.

Vincze Klára (néprajzkutató, muzeológus; Tari László Múzeum): Netes folklór és folklorizáció a 21. században, különös tekintettel a gyermeki szájhagyományozódásra

A múlt században, az 1990-es években sok magyar háztartásban bevezették az internetet: először az asztali számítógépeket kötötték rá, később a laptopokat. A technika látványos térnyerése a szemünk előtt zajlott le. Társadalomtudománnyal foglalkozó kutatóként nem kerülhetjük meg az internet világát - az itt terjedő névtelen szerzők írásbeli és szóbeli megnyilvánulásai ma is élnek. Névtelen szerzők alkotási kerülnek a szájhagyományba - ezek az alkotások nemcsak írásban születnek meg, hanem szóban is tovább élnek valamilyen formában. Ezeket akkor is amatőr népköltészeti alkotásoknak kell tekintenünk, ha többen nem értenek ebben egyet velem. Konkrét tartalmuk értéke vitatott kérdés. Az adatgyűjtésben, a netes adatbázisok felkutatásában nagy segítségemre volt 2005-ben született fiam, és az ő barátai, továbbá saját visszaemlékezéseimből dolgoztam. Bízom benne, hogy nemcsak ellentétes vélemények megfogalmazására fogom készíteni a nyájas olvasót, hanem további kutatásokhoz is nyújtok egy kezdeti bátorítást.

Vukov Anikó Veronika (néprajzkutató, muzeológus; Móra Ferenc Múzeum): Márkus Imre műhelyében - egy bőrdíszműves múltja és jelene

A szegedi kisiparosok néprajzi vizsgálatát 2014 óta végzem. Jelen előadásban Márkus Imre bőrdíszműves mester (1968-ban tett mestervizsgát) pályáján keresztül mutatom be az elmúlt évtizedek kisiparos szcénára ható változásait.

A szíjgyártómesterség utódszakmája a bőrdíszművesség, napjainkban leginkább javító tevékenységre korlátozódott. Ennek hátterében gazdasági, társadalmi kiváltó okok állnak, melyek a szakma oktatásának, továbbvitelének kríziséhez is hozzájárulnak. "Utolsó mohikánok vagyunk" - mondja nemzedéke mestereire utalva Márkus Imre. Kutatásom fő kérdése a következő: Milyen tudáskincset ölel fel egy városi bőrdíszműves mester közel 50 éves pályája? Hogyan találkozik benne a szíjgyártómesterség öröksége a 20. század második felének divatos termékeivel?

A kézművesség és a kisiparok kutatása nagy múltra tekint vissza néprajztudományban. Előadásomban röviden áttekintem a témakör vonatkozó irodalmát, ezután a XX. század második feléből származó kutatási eredményeket mutatom be mint jelen vizsgálat megalapozóit. Majd a következő kérdésre igyekszem választ találni: Beszélhetünk-e Márkus Imre tudásának példáján ""24. órától a 21. században""? Azaz: mely mesterségbeli technikák és termékek lettek a tegnapi és milyen jövő jósolható a szakmának? A folyamatban lévő kutatás során hang- és videofelvételek készülnek, melyek a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Gyűjteményében kapnak helyet. Ezekkel együtt az előadás és a megírandó tanulmány célja, hogy néprajzi megközelítéssel mutassa be egy érdekes kisiparos szakma jeles szegedi képviselőjét.

Zeman Ferenc (történész, Emlékpont): Kádár brigádja. Munkásőrök Hódmezővásárhelyen a megtorlás éveiben

1956 novemberének első felében a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a szovjet csapatok segítségével leverte a forradalmat. Ugyanakkor Kádár és köre a szovjetek kivételével kezdetben nem rendelkezett számottevő és megbízható belföldi fegyveres szervezettel. A honvédség és a rendőrség a bomlás állapotában volt, állományának hűségében pedig az egypárti diktatúrát újra felélesztő MSZMP a forradalom és szabadságharc idején tapasztaltak (a forradalmárok oldalára állás, passzivitás) miatt kételkedett. Ezért a Párt hatalma megszilárdítására kipróbált kommunistákból, volt ÁVH-sokból országszerte létrehozta saját fegyveres alakulatát, a Karhatalmat. A karhatalmi századok novemberben és decemberben, illetve 1957 elején sortűzekkel, letartóztatásokkal, erőszakos fellépéssel – természetesen a szovjetekkel együttműködve – fokozatosan megtörték a munkástanácsok és a magyar társadalom passzív ellenállását.

A „pufajkások” tehát elvégezték feladatukat, eközben azonban „szervezetük” lejáratódott. Szükség volt tehát egy új pártmilícia létrehozására, melyre az MSZMP „minden körülmények között” számíthatott. Ez lett a Munkásőrség, melyet 1957 márciusában hoztak létre és egészen 1989-ig fennállt.

Az előadás a hódmezővásárhelyi egység és a szintén a városban működő Csongrád megyei parancsnokság – lévén Hódmezővásárhely 1962-ig megyeszékhely volt – megalakulásának körülményeibe vezet be. Bemutatja és elemzi ezek megtorlásban játszott szerepét, belső életét, és a vásárhelyi zászlóalj történetén keresztül nyomon követi a testület szerepének és feladatainak első öt évben bekövetkezett változásait is.